

Oponentský posudek na habilitační práci RNDr. Petra JEHLIČKY, Ph.D.
„Geografie alternativních potravinových sítí“
Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta

Habilitační práce Petra Jehličky „Geografie alternativních potravinových sítí“ se věnuje především fenoménu neformálních potravinových praktik v kontextu středovýchodní Evropy (SVE). Cílem práce je na příkladu výsledků výzkumu (nejen) samozásobitelství zviditelnit a správně vysvětlit tyto praktiky v kontextu SVE, a publikovanými pracemi přispět do bohaté sbírky literatury v této vědecké doméně (která však nezřídka pochází z pera autorů ze zcela jiné geografické oblasti). Autor usiluje také o vytvoření nových konceptů, aplikovatelných na výzkum fenoménu v SVE (viz „tichá udržitelnost“), a zamýšlí tak posílit postavení geografického poznání pocházejícího z „globálního Východu“.

Práce se skládá z úvodu představujícího hlavní cíle a zdroje inspirace pro tuto habilitační práci, dále z širěji pojatého představení zařazených příspěvků a poté již ze souboru deseti publikovaných odborných článků a jedné kapitoly v knize. Všechny 10 článků bylo publikováno v odborných časopisech zařazených v databázi Web of Science a autor vykazuje alespoň 50% podíl u šesti z nich. Vzhledem k tomu, že všechny příspěvky úspěšně prošly recenzním řízením v daných časopisech, a jejich vědecká kvalita byla tedy již hodnocena nezávislými recenzenty, nepřísluší mi kritika těchto prací, ale spíše jejich hodnocení z hlediska obsahu v kontextu zařazení do oponované habilitační práce.

První dva články fungují jako jakési zarámování problematiky alternativních potravinových sítí v SVE. První článek připomíná nutnost studovat potravinový systém jako celek a bádání v oblasti geografie potravin doplnit o mikro-perspektivu a každodenní zkušenost. V druhém článku se autor dotýká oblastí, které dále tvoří páteř jeho publikační tvorby: jednak problematiky odlišné konceptualizace samozásobitelství v odborné literatuře v závislosti a společenském a geografickém kontextu, ve kterém se odehrává, a za druhé častého opomíjení výsledků geografických výzkumů ve SVE.

Skupina dalších dvou článků (přesněji kapitoly v knize a článku) se již věnuje nutnosti reagovat na neadekvátní interpretace samozásobitelství v západní odborné literatuře a potřebu určitého přehodnocení těchto jevů. Kapitola v knize vyzdvihuje potenciál samozásobitelství na cestě k trvalé udržitelnosti a článek je již aktivní obranou samozásobitelských praktik v SVE, založenou na konkrétních datech z dotazníkového šetření, které jasně ukázalo, že domácímu pěstování potravin se u nás věnují všechny společenské vrstvy, je rozšířeným koníčkem s mnoha zdravotními a sociálními benefity a rozhodně ne pouhou reakcí na špatnou ekonomickou situaci domácnosti.

Třetí dvojice článků přináší do povědomí potravinových geografů koncept „tiché udržitelnosti“ – souboru praktik bez ideologické či aktivistické motivace, které ale ve svém výsledku vedou a významně přispívají k environmentální a společenské udržitelnosti. Články využívají empirické výsledky z publikací zmíněných v předchozím bloku, ale posouvají tyto výsledky k více teoretickým metám, když se snaží nabídnout alternativu doposud převažujícímu chápání cest k trvalé udržitelnosti skrze uvědomělou a informovanou změnu (viz kritika tzv. ABC modelu změny chování).

Čtvrtá množina článků je již více heterogenní, zahrnuje 5 článků z posledních cca pěti let s různým zaměřením. Autor se v nich věnuje nemonetárním cestám distribuce potravin, tedy hlavně sdílení; sociální resilienci chápáné v tomto případě jako resilienci zevnitř (tedy ne

motivované top-down, ne výsledku neoliberálních tlaků) a zahrádkaření jako touze po normálním, apolitickém soukromém prostoru. Další článek se věnuje roli environmentálních a potravinových aktivistů v rámci netržních alternativ potravinové produkce a distribuce a opět odhaluje velmi komplexní vztah mezi aktivismem a domácí produkcí potravin. Prakticky je laděn další příspěvek, který se snaží vyčíslit přínos samozásobitelství k udržitelnosti (snižováním emisí skleníkových plynů) a navrhuje podporovat účast domácností na samozásobitelství, nikoliv však s pomocí pro-environmentální rétoriky a motivací. Poslední článek zařazený do této habilitační práce čerpá z disertační práce vedené habilitantem a věnuje se kritickému pohledu na vznik farmářských trhů v Česku.

Habilitační práce Petra Jehličky se zabývá velmi zajímavou oblastí z pomezí geografického, ekonomického a sociologického výzkumu a dokazuje dlouholetý systematický zájem autora o tuto problematiku. Předložená práce je zpracována do jisté míry nestandardně, jedná se o spíše o narativní přiblížení publikační historie autora, což místy způsobuje horší plynulost a orientaci v textu (osobně bych doporučila, aby práce obdobného charakteru a významu zahrnovala alespoň obsah). Zajímavé by určitě bylo také zhodnocení metod používaných v jednotlivých etapách autorova výzkumu, a především zdrojů dat, která byla v předložených pracích analyzována. Vzhledem k tomu, že v zařazených pracích i člancích publikovaných nově, po předložení habilitační práce, se autor vrací ke stejným výzkumným otázkám a velmi obdobně argumentaci ohledně produkce vědění, ocenila bych na závěr alespoň stručný nástin další výzkumné agendy a směřování či posunu habilitanta.

Na předložené práci (a jednotlivých příspěvcích, ze kterých se skládá) bych z hlediska přínosu pro další praxi ocenila zejména její snahu o zviditelnění a výzkum každodenních praktik, jakousi geografii všedních témat, která mohou z pohledu „excelentní“ vědy působit banálně, avšak jejich studium nezdírně přispívá k nalezení řešení a vysvětlení zásadních společenských a environmentálních problémů. Sympatická je také neutuchající snaha o export, vysvětlování a propagaci poznatků z naší „vědecké periferie“ směrem k údajnému centru, která se vine jako červená nit autorovou publikační historií, zejména pak v případě, že se jedná o impulsy a poznatky cenné pro rozvoj obecně platného poznání.

Závěrem mohu prohlásit, že habilitační práci Petra Jehličky **doporučuji k obhajobě a souhlasím s udělením titulu „docent“** v oboru sociální geografie a regionální rozvoj.

Otázka do diskuze:

Co konkrétně byste navrhoval za strategii pro vědce/vědkyni z regionu SVE, zabývajícího se problematikou tohoto regionu, který se snaží, aby jeho (kvalitní) práce byla přijata, citována a obecně „akceptována“ vědeckými kolegy ze „Západu“ („Středu“ i „Východu“)?¹

V Bruselu dne 4. února 2021

Doc. RNDr. Bc. Jana Šiftová, Ph.D.

¹ Na Vaší habilitační práci mne zaujalo, že se jmenuje téměř stejně jako můj grantový projekt GAČR (Geografie alternativních potravinových sítí a udržitelné spotřeby - GAP404/12/0470), který byl zpracováván v letech 2012-2015. Přesto, že se evidentně zabýváme téměř shodnou problematikou, navíc v rámci stejného regionu, moje práce citujete ve svých člancích i v této habilitační práci minimálně. Jak mohu tedy usilovat o změnu statusu geografického poznání ze SVE, když mou práci odsouvá do pozadí i největší propagátor jeho zviditelnění a kritik jeho marginalizace?